

МУСТАФА ЧАМРОН
І ЇГО СТИЛЬ ЖИТТЯ

МУСТАФА ЧАМРОН І ЙОГО СТИЛЬ ЖИТТЯ

Перекладено за виданням:
22: Not a new lifestyle for those who thirst for humanity
Ahlulbayt Ltd, 2012

Переклав з англійської Осип Леміш

ПОСВЯТА

ЦЯ КНИГА ПРИСВЯЧЕНА КОЖНОМУ, ХТО ШУКАЄ ПРАВДУ.

ПРИСВЯЧЕНА КОЖНОМУ, ХТО НЕ ВІДІЙДЕ ВІД НЕЇ, КОЛИ ЗНАЙДЕ ЇЇ.

ПРИСВЯЧЕНА ВСІМ СОНЯШНИКАМ¹.

ЦЯ КНИГА ПРИСВЯЧЕНА ЧАМРОНУ.

---

¹ Напевно, присвячується тому, що Мустафа любив соняшники. (Всі примітки в цій книзі належать перекладачу)

ПОДЯКА

Ми² б воліли висловити вдячність багатьом тим, хто дивився на нас зі сторінок цієї книжки; всім тим, хто нас підтримував, старанно обговорював, читав, писав, надавав пояснення, дозволив нам посилатися на себе, допомагав редагувати, перекладати, читати коректуру та планувати, а найбільше:

Егсану Назарі

Масуду Новіну

Фатеме Астерекі

Ясеру Шаба

Беньяміну Хесобі

Ніку Робінсону

---

² Англійське видання.

ПЕРЕДМОВА

Це книжка для тих, хто шукають правду та ще не знайшли її. Вона для тих, хто мають свободу думки й ненавидять тих, хто позбавляють свободи інших, байдуже чи це звичайні люди на вулицях міста, чи великі медіа, які не тільки не думають вільно, а й не дають іншим думати вільно. І щоразу, коли правда доходила до широких мас, коли вона могла затривожити високі палаци, звідки керують громадською думкою, її придушували в зародку.

Це книжка для тих, хто шукають щось нове чим жити... нову ідею...

Хоча воно, звісно, не є чимось геть новим, бо існувало від самих початків людства, проте нове для нас із вами, кого виховали медіа.

Нова ідея для нового стилю життя! На перший погляд, стиль життя видається болючим, та якщо вдуматись, він як погідливий океан, якого не турбує навіть легкий вітер.

За стилем життя, людині не легко споглядати за болем своїх близьких; він або вона готові ризикувати своїм життям, аби не страждали інші.

Стиль життя призвів до написання цих рядків:

Діти роду людського – руки-ноги один одного

Вони всі від одного творця

Коли хто з них зазнає горя

Інші не спочинуть осторонь³

Стиль життя є результатом всебічного розвитку людини; він не робить вас карикатурою самого себе. Ви ж бачили карикатуру, чи не так?

Стиль життя виключає несправедливість. Відступати, обдурювати, зраджувати й бути лихим нерозумно.

---

³ Сааді.

Звичайно, ви можете подумати, що це все удаване.

Ні, друже! Є люди, які так живуть, ба навіть більше.

Було колись, коли в Ірані людей, які жили за таким стилем, стало з'являтися більше. Після того, як великі сили зла не зуміли ніяк викоренити цей спосіб життя, вони атакували Іран воєнним шляхом руками Іраку, своєї тодішньої маріонетки, та не змогли передбачити наслідків. Ви можете в це не вірити, але то була саме та війна, що виявила отой стиль життя, існуванню якого вони не були раді.

Доктор Мустафа Чамрон один із тих, про кого йдеться. Він видний приклад людини, яка не відступає. Він прекрасний взірець шляхетних зусиль і загальнолюдських інтересів; він – голосний крик тим, хто живуть у тумані. Мустафа це саме той живий чоловік, що шукав і знаходив людей, яких він мав оживляти, де б вони не були – в Ірані, Америці, Єгипті, Лівані чи де-інде.

Життя Мустафи це зразок для тих, кому набрид огидний запах болота, одноманітне застигле життя; тепер вони шукають річку, яка символізує для них плин життя.

Якщо ви простежите його життя, то побачите, що з того часу, як він почав учитися ходити, він давав щось у долоні кожному, на кого натрапляв. Якщо вдуматись, то це був довгий шлях, який розпочався біля ліхтарного стовпа на Сарпулаці, далі був університет, потім Америка, Єгипет, Ліван і, після всього, повернувся до Ірану. На цій довгій путі Мустафа Чамрон розділив своє життя на частинки і кожну з них віддав комусь. Коли ж нікого не знаходив, то все одно брав частинку й записував її як сувенір.

А тепер ми складемо ці частинки, деякі з них, одну за одною, аби ще раз відобразити його життя. Проте не можна переповісти історію такої людини всього кількома оповідками та записками.

1

Він сидів і гірко плакав, а всі решта скупчились навколо нас. Я не знав, що він заплаче. “З Мустафою все гаразд, – сказав я. – Це я завалив математику і тому він засмучений.” Це ж треба!

2

Він блискуче знав математику. Ночами він збирав дітей біля ліхтарного стовпа поряд із площею Сарпулак, позаду мечеті. Там він навчав їх математики.

3

Він виринав в уяві разом зі своєю мамою. То була вбога людина, що не мала теплового одягу й тремтіла на перехресті вулиць. Тоді була холодна зима, а в нього не було рукавиць. Вранці Мустафа важко захворів. Перед цим уночі він не зміг заснути вдома у теплому ліжку.

4

Його батько мав шкарпетковий бізнес. Була одна деталь у в'язальній машинці, що постійно ламалась і зупиняла роботу. Аббас, брат Мустафи, розібрав її на частини і переробив. Мустафа теж зацікавився цим і сам зробив одну штуку. Вони стали робити їх дуже багато й заснували невелике підприємство. Відтоді їхній батько продавав не шкарпетки, а запчастини до в'язальних машинок.

5

Директор його школи подумав і вирішив, що Мустафі нема чого вчитися в цій школі. Він відрахував його та попросив піти до школи Альборз і поговорити з її директором щодо навчання. Альборз була хорошою вищою школою, але платною. Коли Мустафа прийшов туди, директор поставив йому кілька питань, а потім дав листок паперу й попросив розв'язати задачу. Не встиг Мустафа закінчити з відповіддю, як доктор сказав: “Синку, ти склав іспит. І ти звільняєшся від плати за навчання.”

6

Він вивчав електромеханіку в Тегеранському університеті та був найкращим студентом. Він не лише навчався, а й займався всім, що вважав правильним, – від спорту і відпочинку до громадської та політичної діяльності.

7

Якби ви пролистали його записники, то подумали б, що це їх удала копія, яку написав майстер каліграфії. Вони написані добре і стильно.

8

На другому році навчання в університеті був у нас професор, який наполягав, аби всі носили краватки. Мустафа ніколи не вдягав краватку, в тому числі на іспитах. Професор знизив йому оцінку на 2 бали і поставив 18 балів. То був найкращий результат у класі.

“Господи, я маю бути першим у науці, щоб вороги не могли глузувати з мене. Я маю довести пихуватим людям, які гордяться собою в науці, що вони мені не рівні. Я маю поставити на коліна тих злостивих, зарозумілих і пихатих осіб, а тоді сам буду найбільш стриманою та сумирною людиною в світі.”

То був задум одного студента. Він провів опитування серед студентів про те, хто їхній найкращий друг. Результат був передбачуваний. Мустафа так дружньо обходився з усіма студентами, навіть із тими, хто не поділяли його переконань, що більшість із них назвали його. Навіть старшокурсники написали: “Мустафа Чамрон.”

Термодинаміку нам викладав дуже строгий професор. Багато студентів завалили його дисципліну. Мустафа набрав двадцять два бали. Із двадцяти!

“Господи! Не дай нам загордитися сп’янінням від перемог. Господи! Не дай мені забути про мою меншовартість і безпомічність, дозволь відчутти себе ніким перед твоєю величчю.”

13

Він закінчив магістратуру в Техаському університеті АМ⁴ за один рік і здобув ступінь доктора філософії в Каліфорнійському університеті в Берклі. Мустафа успішно продовжував освіту.

14

“Господи, я не знаю, навіщо я живу. Світ і все, що в ньому є, не приносить мені задоволення. Я бачу як люди метушаться, працюють без перестанку ради того, щоб досягти чогось, чого вони сильно прагнуть. О Боже Великий! Я ненавиджу те, чого жадають інші. Хоч я мотаюсь і працюю більше, ніж вони, через роботу відмовляюсь від гарного відпочинку вночі та радості вдень, але це не приносить мені задоволення. Я щось роблю та живу активно виключно з почуття обов’язку.”

15

Уночі в його кімнаті було людно. Студенти університету в Берклі не знали нікого більш приятного та компетентного, ніж Мустафа. Вони приходили до нього й запитували про ті проблеми, яких не розуміли, і про фізику плазми.

16

Професор не поставив йому оцінку, тож Мустафа приходив до нього декілька разів.

– Ти можеш мати гарну оцінку, – сказав професор врешті-решт, – та якщо підеш, наша лабораторія втратить неабиякого співробітника.

---

⁴ Texas A&M University.

– Я завершив своє навчальне завдання, але він притримав мою оцінку щоб я міг там залишитися, – сказав Мустафа сам до себе сміючись.

17

Він закінчив Берклі зі ступенем доктора філософії з електроніки та фізики плазми.

18

“Я більше не відчуваю втоми. Я звик недосипати. Коли маю на душі горе і смуток, то почуваюся так, наче я гора – мене не турбують муки та біль. Я сплю будь-де, де доведеться. Я встаю будь-коли, коли потрібно. Я їм будь-що, що маю. Безліч разів я дрімав на вершинах пагорбів навколо “Берклі” і ночами гуляв мов блукалець узгір’ями та безлюдними дорогами аж до світанку.”

19

Я вмовляв його не йти. Але він сказав: “Чого варте комфортне життя тут, раз є несправедливість на світі?!” Він вирішив покинути США та відправитись до Єгипту.

20

“Я жертвую собою в ім’я любови. Це любов, заради якої я ігнорую світ і створюю натомість щось інше. В ім’я любови я вважаю світ прекрасним і ціную красу. В ім’я любови я вірю в Бога. Я вклоняюся Йому та присвячую своє життя та існування.”

21

У військовому таборі в Єгипті він теж учився найкраще. Його вирізняло те, що він умів бути першим в усьому: чи то у фізиці плазми, чи то у бойовій підготовці.

22

Він відмовився від усіх привабливих пропозицій щодо роботи в різних університетах і лабораторіях, а також від роботи професором. До того ж, Мустафа мав причину поїхати в Ліван – це чотириста п'ятдесят сиріт. Невдовзі вони всі почали вважати його своїм батьком. Мустафа став директором індустріальної школи в Джабаль Амель у Лівані.

23

Це траплялося декілька разів, коли їдучи з одного села до іншого він бачив дитину, що сиділа поблизу дороги і плакала. Він зупиняв машину й виходив, щоб обійняти його. Витерши своє обличчя носовичком, цілував його, після чого вони разом плакали хвилин десять, п'ятнадцять, а може й більше. Він промовляв до себе: “Я не знаю його, та мені достатньо знати, що він шийт. Я це знаю, бо він несе тягар несправедливості вже тисяча триста з гаком років.”

24

Ми зайшли в школу разом із доктором. Його кроки видали його. Всі діти вибігли з класу, налетіли на нього, стиснули його шию та почали з ним боротись. Доктор упав на землю і мовив: “Ти бачиш, які вони сильні?”

Мене вразило, що він доктор філософії з фізики плазми, інструктор з бойової підготовки, засновник різних рухів у США та Лівані, директор інституту і він ще й він грається з дітьми!

25

“О Боже Великий! Що мені залишено? Що я маю назвати після свого імені? Чи вказує моя шкіра та кістки на моє ім’я та особистість? Чи мають мої ідеї, наміри та мрії щось характерне? Що становить собою моє “я”? Що інші думають про мене?”

26

Один раз на місяць школярі збиралися щоби прибрати сміття в місті. Доктор казав: “Місто чисте і діти позбулися самолюбства.”

27

Подеколи він прогулювався від школи до свого дому. Це тривало близько півтори години. Він завзято намагався вести себе як бідний. У Лівані його називали “Абольфокара,” що значить “батько бідних.”

28

“Господи! Дякую, що показав мені бідність і дав зрозуміти страждання голодних і турботи злиденних. Господи! Дякую, що ознайомив мене з боєм, аби я зміг відчувати біль страждальців.”

Він прийшов зустрітися з учнями й побачив, що вулиця перекрита. Коли ж дізнався, що це діти перекрили вулицю в знак поваги до нього, то засмутився та схопився руками за голову. “Ми повинні вибачитись перед ними, перед кожним із них,” – сказав він, після чого пішов до машин і вибачився перед кожною окремо.

На зворотному шляху ми завітали до сільського будинку. Там у селі був один умілий борець. Коли він довідався, що тут є доктор, то сказав: “Я хочу покласти на лопатки вашого професора.” Він узагалі не припускав, що програв би. Він не знав, що доктор також був борцем, і ми теж не знали.

Багато хто не витримував його присутності. Я почув як дехто вимовив: “Я вб’ю Чамрона.” Ми сповістили про це доктора й він пішов прямо до нього та сказав: “Ти хочеш мене вбити? То вбий, але чом би спершу не перевірити мене. Невже ти не мусульманин?”

Вони розмовляли один з одним три години. Згодом, коли я зустрів його, він уже полюбив доктора.

“О Великий Боже, я розумію, що на цьому етапі ти дав мені пораду як мудрий направник. Ти дав мені урок і показав свої святі вірші. Як часто я боявся чогось, а ти допомагав мені. Ти немислиме і неможливе зробив можливим і не раз, коли я у щось вірив, ти забирав це в мене.”

Більшість із них казали: “Цієї ночі доктор навідував мене.” Хтось один сказав: “Доктор особисто прийшов і накрив мене пуховою ковдрою, щоб я не застудився.” Хтось інший сказав: “Він поклав руку мені на лоб і запитав, чи нема в мене гарячки.”

Всі розповідали, що доктор приходив поговорити з ними, застелити їхні ліжка чи потішити їх. Мені стало цікаво, скільки там було докторів і як вони встигали відвідувати всіх дітей.

“Я болісний стогін обездолених сиріт, які прокинулися серед ночі від страшеного голоду і яких не пестила жодна добра рука. Вони бояться темряви та самотности. Ні в чиїх теплих обіймах вони не знайдуть прихистку.”

Я був другим, хто застав його на самоті. Він самотньо гуляв без зброї.

– Мені заплатили, щоб я тебе вбив, – кажу я йому.

Він промовчав.

– Ти почув? – питаю.

– Так, – відповів він.

І додав слова, в яких, здавалось, була правда:

– Дивно, що я біжу за смертю, а вона тікає від мене.”

Я не міг його вбити, як і будь-хто інший, хто ним захоплювався.

Коли він помічав, що в класі хтось у настрої, то казав: “Зачекай мене після молитви, я хочу тебе бачити.” Після молитви вони починали гратись і навчатись. Тоді він казав: “Я не люблю, коли ви хирні.”

Посередині чорного-чорного тла горіла невелика свічка. І напис: “Мабуть, я не зможу перемогти цю темряву, проте цим маленьким вогником я відділяю темряву від світла та брехню від правди. Вогник, байдуже, що малий, він розгориться в серці того, хто захоче здобути його.” Картина з цими поетичними словами справила на мене враження і я плакала до ранку. Це було ще до одруження – я не знала⁵ тоді, що то витвір Мустафи.

“Доктор надіслав подарунок нареченій,” – сказав кур’єр.

Я побігла до вхідних дверей і взяла посилку. Відкрила її, а там виявилась прекрасна на вигляд свічка. Я пішла до своєї кімнати й повісила на неї трохи золота, щоб усі подумали, ніби це Мустафа його прислав. Потому повернулась до гостей. Хто ж знав, що саме Мустафа мені прислав.

Того дня, коли я прибула додому та щойно побачила Мустафу, я вибухнула сміхом.

– Чому ти смієшся?

---

⁵ Очевидно, історії 37-40, 42 і 78 розповідає дружина Мустафи.

Від сміху в мене потекли сльози і я вимовила:

– Мустафа, ти лисий? Я не знала.

Ми обоє добряче розсміялися. То було за два місяці після одруження.

40

Моя мама тиждень лежала в лікарні. Мустафа поцілував її руку і в нього виступили сльози. Він гірко заривав. Мати здивувалась і зникла від таких сильних почуттів з боку зятя.

41

“Я люблю сидіти на вершині гори під час вечірньої заграви, вільний мов птах, і споглядати як сонце спускається за горизонт. Я довірив усе своє життя цій божественній красі, щоб чарівна краса могла гратися зі мною своїми артистичними пальцями. Вона може відкрити моє палаюче серце і я зможу вивергнути вулкан болю та суму і щедро просльозитись. Це – суть мого життя.”

42

Із поваги та з великої любови до Мустафи я нахилилась, аби поставити йому до ніг кімнатні черевики. Він дуже засмутився і не дав мені це зробити. Тоді вклонився та поцілував мої руки.

43

Після перебування за кордоном упродовж двадцяти трьох років він повернувся додому, в Іран. Він був сповнений ентузіазму і всього через декілька днів його призначили заступником прем'єр-міністра⁶.

44

У часи, коли він був заступником прем'єр-міністра, я його ледве знав. Він викликав у мене глибоку повагу і легкий страх. Одного разу я прийшов до його дому й побачив як він, одягнувши фартух, миє посуд. Зі мною була моя маленька донечка і коли він закінчив мити посуд, то почав гратися з нею прямо у фартусі.

45

Упродовж близько місяця він з ранку і до темна проводив час у корпусі. Вночі він планував підривати танки, а після обіду, коли не було роботи, міг прилягти на годину.

46

Я не бачив його три дні й мене відправили на завдання. Коли після обіду я повернувся до гарнізону, його обличчя почорніло, а сам він весь тремтів. Я хотів було відвести його до лікаря, та він заперечив: “Не хвилюйся, брате, просто я не їв нічого три дні.”

---

⁶ Посада прем'єр-міністра в Ірані була скасована в 1989.

Рознощик консервованої їжі повідомив: “Доктор просив нас не викидати бляшанки.” А потім доктор приніс багато свічок. У кожную бляшанку ми поставили свічку, так, щоб не падала, і спустили їх за течією ріки Арванд⁷. Вороги подумали, що то водолази і вели по них вогонь аж до ранку.

Він привів у штаб людину, яка не була нам рівною ні своєю вірою, ні своїми чинами. Щоразу, коли хтось пропонував ідею, він критикував її. Коли ж ми запитали доктора, навіщо він його привів, той відповів: “Мені потрібна його незгода, бо вона схиляє мене вчиняти по-іншому.”

“Кожен, хто робить мені погано, змушує мене думати. Кожен, хто мене критикує, вчить мене жити. Кожен, хто мене зневажає, вчить мене терпіння. Кожен, хто робить мені добре, вчить мене доброти і вірності. Тому, Господи, будь із ними великодушний, бо вони підняли мене в цьому світі та в наступному.”

Він дуже любив Абдоллагі. Я не знав, як повідомити йому про його мученицьку смерть. Я зайшов до його кімнати й після викладу воєнних новин повідомив:

– Між іншим, Абдоллагі загинув.

---

⁷ Арванд – річка на півдні Іраку та Ірану, починається від злиття річок Тигр і Євфрат, упадає в Перську затоку. В Іраці вживається арабська назва ріки Шатт аль-Араб.

Він ніяк не відреагував. Перегода, він сказав мені:

– Коли я на війні даю волю емоціям, усе йде шкереберть. Я залишаю своє горе опівночі, коли відкриваю серце одному лише Богу.

51

“Впівніч я люблю молитися Богу в таємничій тиші поміж небом і землею. Я пошепки промовляю до зірок і слухаю невимовні секрети неба. Я повільно поринаю в глибіню галактик і гублюсь ув нескінченному всесвіті. Я минаю межі всесвіту, знищую себе та єднаюся з Богом, аби не відчувати нічого крім Нього.”

52

Коли хто-небудь потискав руку доктору і при цьому стояв за крок від нього, то всі розуміли, що ця людина зустріла доктора вперше. Потім доктор обіймав і цілував його кілька разів. Він відчував сильний сором і відзначав, що байдуже йшов хто-небудь уперед чи не йшов, він ішов прямо в його руки.

53

Черепаша з повним казанком обойм (магазинів) приповзла вчасно. Я знав, що це доктор її прислав, але не знав як він дав їй зрозуміти як прийти до мене.

54

Ми хотіли відвезти його в тил, бо він був поранений так важко, що аж обличчя побіліло. Хоча ми вмовляли його лягти на заднє сидіння, та він не послухав і сів на переднє; насилу вітався з ким-небудь і посміхався. Він сказав:

“Якщо я засну на задньому сидінні, то всі подумують, що Чамрон помер, а я не хочу цим деморалізувати когось.”

55

Він не захотів установити охолоджувач повітря в своїй кімнаті. В Агвозі було дуже спекотно, а у Мустафи нога була в гіпсі. Від крові і теплоти його шкіру роз’їло. Казали, що в нас при штабах було близько 150 охолоджувачів і ми могли б один установити в його кімнаті. Він відказав: “Якщо можна в кожную траншею поставити охолоджувач, то останній поставте в мене. Як я можу вмикати охолоджувач повітря у себе в кімнаті, коли хлопці в жарі ведуть бій?”

56

“Так зумовлено, що правда і брехня стинаються вічно, а досконалість досягається через боротьбу. Люди зріють і набувають досвіду через труднощі і тяготи. Комфорт, затишок, добробут завжди розслаблюють, знесилюють і затримують розвиток. Безкінечні перемоги, достатки породжують корупцію та бунт.”

57

Він стояв під деревом. Повідомлялося, що ворог має атакувати вночі, тож я прийшов спитати що нам робити. Він роздивлявся гілку, а я сказав:

– Хлопці кажуть, ворог наготові.

– Дружище, підійди й поглянь, яка вона прекрасна, – він навіть не обернувся, а тоді поглянув на листок. – Коли, ти кажеш, вони збираються атакувати?

“Я вивчаю самого себе, щоби знайти таку точку, через яку зможу зрозуміти своє існування. Я не бачу нічого, крім палаючого серця, що загоряється вогнем. Іноді воно осяює моє буття, а іноді я похований під його попелом. Так, я не бачу нічого в собі, крім палаючого серця. Я все оцінюю ним і крізь нього дивлюся на світ. Крізь нього всі кольори змінюються і зовнішній вигляд живих творінь також змінюється.”

Центральне командування наказало підірвати міст. Усі бійці зібрались і деякі групи виявили бажання зробити це. Але доктор не дозволив нікому йти.

“Міст у прямій видимості,” – прорік він.

Вранці було повідомлено, що міст зруйнований. Ми пішли туди й переконалися, що це дійсно так. Розповідали, що минулої ночі доктор та його команда поверталися вздовж річки і сміялись.

Після повернення з передової я взяв відпустку й одразу поїхав додому. Я хвилювався, бо дзвонив до рідних перед боями і взнав, що моя дочка захворіла. Вдома я запитав про неї та дізнався від своєї дружини, що з дочкою все гаразд.

“Одна пані приходила до дверей і пропонувала сама віднести дитину до лікаря, – додала дружина. – Вона купила нам ліки.”

То була дружина Чамрона. Вона стала такою ж як і він.

61

Ми сиділи за столом і полковник сказав: “На честь вашого прибуття ми закололи ягня.” Доктор засмутився і навіть не їв нічого.

62

Доктора щойно призначили міністром оборони. Ми мали йогурт на другий сніданок. Як тільки накрили стіл, він прийшов. Ми попросили його посидіти з нами. Він помив руки й сів за наш стіл. “Коли міністр оборони приходить на перевірку?” – запитав хтось.

63

“Часто ми вважаємо себе центром світу та всього, що в ньому є. Ми думаємо, що весь всесвіт, небо, Земля і зорі крутяться заради нас та нашого задоволення. Ми думаємо, що небо за нами заплаче і що серцевина каменя розтане від нашого болю чи зорі більше не обертаються. Ми тільки згодом утямимо, що в нашому мікросвіті мільйони таких як ми людей приходили і відходили, та потік часу залишався незворушним. Власне, це ми, гордовиті й зарозумілі.”

64

“Ти тільки подумай, я проходив підготовку в Англії, Америці та в Ізраїлі. Я маю немалий бойовий досвід і знав багатьох командирів, – говорив мені один чоловік. – Але доктор Чамрон це перший такий командир, який першим іде в бій та останнім сідає їсти.”

Коли прийшов час їжі, полонені підійшли зі своїми казанцями і чашами в очікуванні, що ми дамо їм їсти. “Спершу дамо їм, а потім візьмемо собі, – промовив доктор. – Ми воїни і ми звикли. Воїн повинен могти обходитись без їжі два чи три дні.”

“Господи, люди виявили до мене стільки люб’язности і стільки зробили для мене, що мені справді ніяково. Я не настільки високої думки про себе й не можу їм віддячити. Господи, дай мені таку нагоду і спроможності, щоби я мав змогу повернути це та був гідний усієї тієї люб’язности і прихильности.”

Коли жителі столиці проголосували за нього як члена парламенту він не зробився чванливим. Він завжди думав про Бога.

Ми виїхали з Агвозу двома колонами. Першу машину підбили перед Т-подібним перехрестям. Інший мінометний снаряд пробив дах нашої машини та проник усередину, але не вибухнув. Ми всі повистрибували з машини й побігли в укриття. Доктор прийшов останнім з усіх і тримав у руці квітку. Він ніс її наче немовля і сказав: “Я знайшов її на узбіччі. Хіба ж вона не прекрасна?”

Він не спав два дні, а коли прийшов, то мовив: “Я зараз посплю за своїм столом. Розбудіть мене за годину. Не забудьте!” Ми знали, що він дуже втомлений і вирішили за краще не будити його. Проте він сам прокинувся через годину й прорік: “Мені потрібна лиш одна година для відпочинку.”

“На жорсткій та шаленій арені подій, а також у битві на життя і смерть між правдою та брехнею я хотів узяти на плече закривавлений прапор Хосейна. А ще я хотів жертвуючи собою додати ланку до довгого ланцюга мучеників праведного шляху щоб наблизити людство до ідеалу.”

Було неабияк дивно, що доктор чув тріпотіння солов'я в радіаторі посеред пустелі під час бомбардування. Ще більш дивним було те, що йому закортіло допомогти солов'ю. Неквапно він дотягнувся до нього крізь ґрати радіатора і вийняв звідти. Він тримав його доти, доки не переконався, що з ним буде все добре. Соловей співав навдивовижу гарно.

Він був поранений шрапнеллю в стегно і в палець ноги. Його потрібно було прооперувати, але всі ліжка в госпіталі були зайняті. Зрештою з'явилося вільне ліжка, проте не було знеболюючого. Він утішав себе зверненням до Бога і, що цікаво, згадками про Нього. Він повторював імена Бога поки його оперували без знеболюючого.

Він приходив щотижня або хоча б раз на десять днів. Від початку лінії він обходив одну траншею за іншою, обіймав бійців і цілував їх. Ми до нього звикли і за тиждень дуже скучали за ним.

73

Оголосили триденне перемир'я. Ми з доктором удвох пішли на розвідувальне завдання і виявили ворожу траншею, в якій усі вороги спали. Я запропонував доктору негайно повбивати їх, але він відмовив і сказав: “Просто візьмемо їхні рушниці й підемо звідси.”

74

– Докторе, чому б Вам не поїхати на лікування в Тегеран? – запитав я його, коли він важко захворів.

– Дружище, я почуватимусь добре поряд із хлопцями.

75

Всі хлопці мало-помалу стали такими як доктор. Це стосувалося того, як вони вдягалися, тримали зброю і говорили. Пізніше, коли вони розсіювались, то могли визначати один одного за цими звичками. Наприклад, коли вони прогулювались по землі, то не сутулились і не задирали назад свої голови.

76

За три ночі до своєї мученицької смерти він уперше розбудив свою дружину.

– Що сталося, Мустафо?

– Я маю щось сказати. Вставай.

Він тримав у руці диктофон.

– Вставай і записуй мої слова.

– Мені шкода сиріт на півдні Лівану. Мені шкода самотніх жінок. Мені шкода людей, що були змушені переселитись через ізраїльські бомбардування, – він промовляв “мені шкода” на початку кожного речення.

Його душевний стан був дуже специфічний.

– Господи! Я більше не витримаю. Я не можу терпіти тут своє життя. Цей світ більше не місце для мене. Звільни мене ... Дозволь мені піти.

77

“Господи, яким же великим даром ти наділив мене, що я смерті не боявся. Я не ставав на коліна перед недалекоглядними і дріб’язковими людьми, які погрожували мені й хотіли забрати щось у мене. Дивні часи настали. Політичні вбивства і терор панують усюди. Силою армій та зброї люди підкоряються їхнім наказам і задумам – плазують перед цими силами як пристосуванці. Але я завжди посміхатимусь до смерті й вітатиму її, бо мені вона приємна і приваблива. Я не маю жодних надій чи прагнень у цьому світі й мені нема що втрачати зі смертю. Я відчуваю силу та спокій перед цими дріб’язковими людьми, а вони дивуються тим, як я можу так несамовито змагатися з вихором подій. Я вітаю моторошні хвилі смерті і всміхаюся цілком безтурботно та з певністю.”

78

Я думала, що він спить. Він лежав у ліжку. Я розцілювала його всього – навіть його стопи.

“Завтра я загину. Я просив Бога і знаю, що Бог послухає мене,” – він промовляв не розкриваючи очей. Однак він хотів ублаготворити мене й додав: “Але раз тебе це не вдовольняє, тоді я не буду мучеником.”

Не знаю чому, але я погодилась. Я погодилась бути без найкращого в світі чоловіка.

79

“Світ це велике поле випробувань, єдина мета в якому це любов. У цьому світі людство наділене всім – засобів та можливостей для роботи більше, ніж удосталь. Є найвищі зразки в індустрії та найпрекрасніші символи творення. Від гальки під ногами до зірок, від безсердечних злочинців до розбитих сердець сиріт, від випадків гноблення та злочинів до ангелів правди та справедливості – все це в світі зроблено яскраво. Людина задоволена створеними іграшками. Кожен займається чимось із власною гідністю, та є ті, кому сумно на серці та чий розум чогось жадає, хто не грається іграшками.”

80

“Я повністю відповідаю за подолання бід і незгод. Я освятиму шлях для інших, а тому терплю всі незручності коли приймаю біль, що палає наче свічка. Я вдихаю душу мертвому, щоби задовольнити спрагу правди.”

81

“Господи! Дякую, що звільнив мене від нестабільности, спустошености, іграшок та обмежень. Дякую, що не залишив мене під час бурхливих і небезпечних подій, що занурив мене в галас життя та в боротьбу з несправедливістю і невір'ям. Дякую, що дозволив мені відчутти смак насолоди від боротьби і дав зрозуміти дійсний сенс життя. Я зрозумів, що в житті щастя це не веселощі, комфорт і безтурботність. Щастя це війна, біль, страждання, лихо та боротьба з несправедливістю і невір'ям. Це, врешті-решт, мучеництво.”

“На світі є люди, які видаються живими. Вони дихають, ходять, розмовляють і живуть. Але насправді вони в’язні в цьому світі, кріпаки, розчавлені обставинами. Щоб жити далі, вони принижують себе настільки, що аж видаються мертвими. Тоді як вільні люди навпаки можуть жити недовго, але живуть добре. Вони дихають вільно і не залежать від волі інших – це інші залежать від них.”

ЕПІЛОГ

Історія знає безліч прикладів. Було багато окремих зірок, які вказували шлях.

Він учений, спортсмен, письменник, поет, фотограф і художник; він командос, заступник прем'єр-міністра і пізніше міністр. Він терпеливий, добрий і лагідний; він благородний, милостивий, чарівний і різнобічний. Він твердий і непохитний проти чортів у людській подобі та джинів. Але все це нічого не говорить про нього. Буде краще сказати, що доктор Чамрон умів любити. Він справді любив той шлях, яким ішов.

Шлях Мустафи досі відкритий. Це шлях для пішоходів. Якщо бажаєте, ми можемо піти ним разом.